

1)

VELIKA ANALIZA

Prošlo je 20 godina nakon pretvorbe i privatizacije: Istražili smo što je danas od tih tvrtki ostalo, brojke su porazne

Kapital tvrtki u pretvorbi smanjen za 16 posto uz gašenje 386 675 radnih mjesta

Foto: Vedran Marjanović

Objavljeno: 23. srpnja 2024. 10:01

Share Print Email

Imovina tvrtki koje su prošle pretvorbu poput pulskog Uljanika na slici prodaje se na dražbama kako bi dobila novu namjenu

© Boris Šebelj/Croptix

U rujnu ove godine napuniti će se 20 godina otkako je Državni ured za reviziju dovršio zacicelo najveći i najvažniji posao u svojoj povijesti, reviziju pretvorbe i privatizacije 1006 hrvatskih poduzeća u kojima je devedesetih godina prošlog stoljeća po sili zakona društveno vlasništvo zamijenjeno privatnim i stvorena nova klasa industrijalaca i veleposjednika.

Osim što su revizorska izvješća o pretvorbi trebala napuniti dokazima i saznanjima istražne organe u traganju za privatizacijskim kriminalom koji se događao između 1990. i 1999., zbog čega je vlast prevođena SDP-om i HSLS-om 2000. i dala nalog da se sprovede revizija, izvješća su pokazala i 'krvnu sliku' hrvatskog gospodarstva nakon pretvorbe i privatizacije. A ta je slika, podsjetimo, bila katastrofalna jer je analiziranim poduzećima, među ostalim, kapital nakon pretvorbe smanjen za 16 posto a broj zaposlenih za 61 posto uz gašenje 386 675 radnih mjesta. Uz to, oko 300 poduzeća koja su prošla pretvorbu i privatizaciju bila su sredinom 2004. u stečaju, svega 34 posto radilo ih je u 2002. s dobiti, a tek 16 posto tvrtki revizorima je izrazilo uvjerenje kako su ciljevi pretvorbe i privatizacije u njihovoj tvrtki ostvareni.

Konzervativni izračun

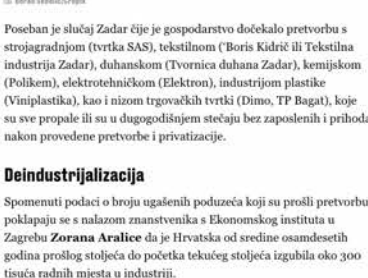
Tragajući za odgovorom na pitanje kakva je 'krvna slika' 1006 'pretvorenih' poduzeća 20 godina nakon obavljene revizije, došli smo do podatka da njih čak 618 ili 61 posto više ne postoji i likvidirano je nakon stečaja. Pritom je riječ o 'konzervativnom' izračunu jer smo među 388 'živuću' tvrtku koje su prošle pretvorbu ubrojili i one koja su, primjerice, promijenile imena bilo zbog promjene vlasnika i prelaska pod okrilje veće kompanije, bilo radi osnivanja nove tvrtke u koju je unesena 'zdrava' imovina 'stare' tvrtke u stečaju kako bi se nastavilo s poslovanjem. Primjer je pulski Uljanik, koji nakon poslovnog kraha u proljeće 2019. egzistira kao tvrtka Uljanik Brodogradnja 1856 iako je to daleko od nekadašnjeg holdinga koji je na početku pretvorbe zapošljavao gotovo 8000 radnika. Svakako bi se moglo raspravljati o tome može li Uljanik Brodogradnja 1856 predstavljati kontinuitet nekadašnjeg pulskog giganta i o tome se mišljenja razilaze.

Suprotni primjeri Uljaniku i spomenutoj tvrtki koja baštini tradiciju pulskog škvera su sisačka Željezara, koja je u pretvorbu ušla s oko 7400 zaposlenih, i nekoliko tvrtki koje danas posluju na lokacijama na kojima je nekoć radila Željezara i bave se djelatnostima koje su postojale i u okviru propalog sisačkog giganta, ali ne vuku nikakav pravni ili neki drugi kontinuitet s Željezaram niti se pozivaju na taj kontinuitet, osim kao na geografsku ili neku drugu usputnu činjenicu. Stoga je Željezara Sisak u ovom istraživanju uvrštena u likvidirana poduzeća.

Čekajući likvidaciju

U slučaju tvrtki u stečaju među 'živuće' tvrtke nismo ubrojili one koje nemaju zaposlenih i egzistiraju samo kako bi se prodala preostala imovina. U ugasle tvrtke ubrojili smo i one koje su nakon pretvorbe prošle stečaj i likvidaciju te postale manji pogoni drugih tvrtki koje su ih kupile na javnim dražbama stečajne mase. S druge strane, tvrtke koje su u predstečaju ubrojili smo među 'žive', iako su neke u tom statusu i više godina bez naznaka da će iz njega izaći i početi opet normalno poslovati. Isto tako, u egzistirajuće tvrtke koje su prošle pretvorbu uvrstili smo i sve one u kojima je država suvlasnik i vodi to vlasništvo u svojoj evidenciji, iako se također može raditi o tvrtki koja ima jednog zaposlenog i praktički čeka likvidaciju.

Velika većina od 618 ugašenih poduzeća koja su prošla pretvorbu bavila su se industrijskom proizvodnjom. Najviše su 'stradale' obućarska i tekstilna industrija, a velike gubitke pretrpjele su i industrije građevinskog materijala, prehrambena, drvna, metalopreradiivačka i tvornica papira. To se najbolje vidi na primjeru velikih industrijskih središta Zagreba ili Osijeka u kojima više nema, među ostalim, brojnih tekstilnih i obućarskih tvrtki. U Zagrebu su prošavši pretvorbu propali, među ostalim, Šimečki, Astra, Nada Dimić, Konfekcija Naša Moda i Zagrebačka industrija svile, a u Osijeku Slavonija modna konfekcija, Svilana, LIO i Tvornica kože.

Brod dizalica i brod maona na vazu u Uljaniku.

© Boris Šebelj/Croptix

Poseban je slučaj Zadar čije je gospodarstvo dočekalo pretvorbu s strojogradnjom (tvrtka SAS), tekstilnom ('Boris Kidrič ili Tekstilna industrija Zadar), duhanskom (Tvornica duhana Zadar), kemijskom (Polikem), elektrotehničkom (Elektron), industrijom plastike (Viniplastika), kao i nizom trgovačkih tvrtki (Dimo, TP Bagat), koje su sve propale ili su u dugogodišnjem stečaju bez zaposlenih i prihoda nakon provedene pretvorbe i privatizacije.

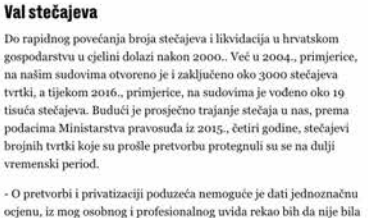
Deindustrijalizacija

Spomenuti podaci o broju ugašenih poduzeća koji su prošli pretvorbu poklapaju se s nalazom znanstvenika s Ekonomskog instituta u Zagrebu **Zorana Aralica** da je Hrvatska od sredine osamdesetih godina prošlog stoljeća do početka tekućeg stoljeća izgubila oko 300 tisuća radnih mjesta u industriji.

- Hrvatska je nakon 1990. prošla deindustrijalizaciju, a podaci o broju izgubljenih radnih mjesta do kojih smo došli naslanjaju se na istraživanja nekih drugih znanstvenika koji su na tome radili poput **Ive Družića**. Tri su glavna uzroka deindustrijalizacije, gubitak tržišta, rat i privatizacija – navodi Aralica. Govoreći o modelu privatizacije koji je kod nas primijenjen i temeljio se na prodaji dionica manjem broju hrvatskih građana koji su devedesetih imali pristup kapitalu, Aralica skreće pozornost na suprotan primjer Slovenije koja je primijenila masovnu privatizaciju s učešćem velikog broja građana napominjući kako Slovenija nije prošla deindustrijalizaciju.

- Deindustrijalizacija je u dobrom dijelu nepovratan proces za sektore u kojima se ona dogodila. S druge strane, u Hrvatskoj su se kadrovi koji imaju najveći potencijal, koji su najproduktivniji, okrenuli ICT sektoru koji je postao jedan od najsnažnijih industrija u našem gospodarstvu, s velikim brojem zaposlenih i rastućim izvozom – kaže naš sugovornik s EIZG-a.

Zanimljivo je u Hrvatskoj kada Ured državni ured za reviziju 'češlja' hrvatska poduzeća, a u medijsko-političkoj sferi intenzivno 'obrađuju' neki od poduzetnika koji su kupovali najviše tvrtki nakon pretvorbe poput **Miroslava Kutle**, **Josipa Gucića** ili **Ivana Radoševića**, likvidacije tvrtki koje su prošle pretvorbu još nisu vratile, već se tražio izlaz kroz stečajeve. U stečaju, podsjetimo, tvrtka nastavlja s poslovanjem, ali s otvaranjem stečaja svi radnici dobivaju otkaz, pa ih se vraća na posao po potrebi. Paralelno teku pokušaji uprave i stečajnog upravitelja da tvrtka izađe iz stečaja, a ako sve propadne ide se u likvidaciju.

Jedan od prosvjeda radnika splitskog Dalmacijavina zbog neisplaćenih plaća u stečaju

© Wikia Vilis/Croptix

Val stečajeva

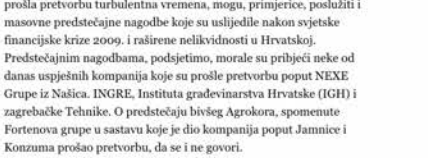
Do rapidnog povećanja broja stečajeva i likvidacija u hrvatskom gospodarstvu u cjelini dolazi nakon 2000.. Već u 2004., primjerice, na našim sudovima otvoreno je i zaključeno oko 3000 stečajeva tvrtki, a tijekom 2016., primjerice, na sudovima je vođeno oko 19 tisuća stečajeva. Budući je prosječno trajanje stečaja u nas, prema podacima Ministarstva pravosuđa iz 2015., četiri godine, stečajevi brojnih tvrtki koje su prošle pretvorbu protegnuli su se na dulji vremenski period.

- O pretvorbi i privatizaciji poduzeća nemoguće je dati jednoznačnu ocjenu, iz mog osobnog i profesionalnog uvjida reka bih da nije bila ni potpuno loša, ali ni uspješna u cijelosti – ističe dopredsjednik Sindikata poljoprivrede, prehrambene, duhanske industrije i vodoprivrede (PPDIV) **Ivica Blažević**, sindikalac s stažom od preko 30 godina i, kako kaže, svjedok vremena pretvorbe i privatizacije. Blažević pretvorbu dijeli na tri razdoblja uz napomenu kako govori iz ugla sindikalne borbe za očuvanje radnih mjesta i poboljšanje materijalnog položaja radnika u pretvorenim poduzećima.

- U prvoj fazi devedesetih godina prošlog stoljeća u velikom broju poduzeća koja su prošla pretvorbu dogodila su se masovna otpuštanja radnika koji su u značajnom postotku ustvari bili na frontu i nitko ih ništa nije pitao, kao ni nas sindikate. U drugom razdoblju pretvorbe i privatizacije od 2000. pa idućih petnaest do 20 godina imali smo zaokruživanje vlasništva u tvrtkama onih koji su ih kupili u pretvorbi, uz aktivnu ulogu sindikata koji su se borili za očuvanje radnih mjesta u tim tvrtkama koliko su mogli. Tek u najnovijoj fazi, koju sada živimo, mi zapravo imamo pravi dijalog vlasnika i sindikata, jačanje materijalnog položaja radnika, kvalitetne kolektivne ugovore i sve što uz to ide – navodi naš sugovornik iz PPDIV-a. Blažević upozorava kako je privatizacija proces koji teče pa je, kaže, nemoguće previše gledati u prošlost koja je nesporno bila vrlo turbulentna.

- Sada je, primjerice, u prehrambenoj industriji glavna tema sudbina 'prehrambenog sektora' u Fortenovoj grupi. Ovo je vrlo bitan trenutak i mi smo u PPDIV-u jako sretni i zadovoljni raspletom koji je na vidiku, a to je da VUPIK, Belje i PIK Vinkovci ostanu u hrvatskim rukama. Bitno je i to da je kupac Podravka, hrvatska kompanija koja je dobar poslodavac – komentira dopredsjednik PPDIV-a.

OSIJAK

Blagovaonice za svaki dom

Škerjanc - Family mall centar Zagreb

ŠKERJANC

Otvori >

U prilog Blaževićim riječima da su iza domaćih poduzeća koja su prošla pretvorbu turbulentna vremena, mogu, primjerice, poslužiti i masovne predstečajne nagodbe koje su uslijedile nakon svjetske financijske krize 2009. i raširene nelikvidnosti u Hrvatskoj. Predstečajnim nagodbama, podsjetimo, morale su prihijeti neke od danas uspješnih kompanija koje su prošle pretvorbu poput NEXE Grupe iz Našice, INGRE, Instituta građevinarstva Hrvatske (IGH) i zagrebačke Tehnike. O predstečaju bivšeg Agrokor, spomenute Fortenova grupe u sastavu koje je dio kompanija poput Jamnice i Konzuma prošao pretvorbu, da se i ne govori.

Pogoni simške Dalmatinke koja je prošla pretvorbu, stečaj i likvidaciju ruše se kako bi se na toj lokaciji napravila gospodarska zona

© Vikiša Blažić/Croptix

Ovaj tekst objavljen je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz Programa poticanja novinarske izvrsnosti.

#Pretvorba

#Privatizacija

#Uljanik

Želite li dopuniti temu ili prijaviti pogrešku u tekstu?